

۱۵۳۱۲۵۰

زمینه‌های مؤثر در

تربیت دینی کودک و نوجوان

نکته‌ها و روش‌ها

کتاب کار برای والدین و مربیان

از منابع اصلی در دوره‌های

تربیت مربی مهد و مراکز مهد قرآن

مریم ادیب

فهرست:

- چگونه آغاز شد؟ ۶
مقدمه ۹

فصل ۱- معارف و اصول

- تعریف و مقصد تربیت دینی ۱۳
تربیت غربی و معرفت اسلام ۱۵
مسیر تربیت ۱۷
سوالات در مبحث تربیت ۱۸
چه کسی می تواند مربی باشد؟ ۲۰
چند برداشت تربیتی از سوره مبارکه لیل ۲۳
اهمیت فرزندآوری ۲۵
اهمیت تربیت دینی ۲۷
اصول تربیت دینی ۲۸
اصل ۱- زمینه سازی های تولد ۲۸
دوران بارداری ۳۰
پس از تولد ۳۱
اصل ۲- تدریج ۳۳
اصل ۳- پرهیز از اقدامات ناشیانه ۳۴
اصل ۴- همزبانی و تشابه ۳۶
اصل ۵- احترام و تکریم ۳۷

- اصل ۶- شناخت و مراعات مراحل رشد ۳۸
مرحله ی سیادت ۳۹
واحد کارهای فعال ۴۱
مرحله ی اطاعت ۴۴
مرحله ی وزارت ۴۶
اصل ۷- اصل تغافل ۴۸
مراحل تربیت دینی بر اساس مراحل رشد ۴۹

فصل ۲- اهمیت ارتباط با قرآن

- چرا قرآن بخوانیم؟ ۵۳
چگونه قرآن بخوانیم؟ ۵۳
ضایا بهره مندی از قرآن ۵۵
چرا قرآن را آموزش دهیم؟ ۵۷
چگونه از قرآن استفاده کنیم؟ ۵۹
قرآن برای کج کار ۶۰
اصول و روش های تفسیر قرآن ۶۲
اصول برنامه ریزی برای مسجودک های قرآنی ۶۵
خلاصه نکات طلایی در مراحل رشد ۷۲

فصل ۳- مطلوب ها و آسیب ها در رفتار مربیان

- مطلوب ها و باید ها ۷۵
آسیب ها و نبایدها ۸۱

فصل ۴ - روش‌ها و نکته‌ها در همراهی با کودک

دوران کودکی	۹۱
حقوق کودک	۹۲
کودکی زمینه‌ساز بزرگی	۹۳
لقمه‌ی حلال	۹۴
دعای والدین	۹۵
توجه و محبت به کودکان	۹۵
نکته‌ها در آموزش نماز	۹۶
جشن عبادت	۹۷
برنامه کلاس‌های فرهنگی	۱۰۱
ارتباط با هنر و سازندگی	۱۰۳
تربیت در طبیعت	۱۰۴
ارائه‌ی الگو	۱۰۶
قصه‌گویی	۱۰۸
بازی با کودک	۱۰۹
حفظ روحیه‌ی تلاشگری	۱۱۰
بچه‌ها و مسجد	۱۱۲
خطاره‌ی بچه‌ها از محرم	۱۱۵
پرورش تفکر و تعقل	۱۱۶
شعر برای کودک	۱۲۷
ولایت‌پذیری و حرف‌شنوی	۱۳۳
تقویت حیا و تربیت جنسی	۱۳۴
آموزش نظم و ترتیب	۱۳۸
کودک و زندگی	۱۴۱

فصل ۵ - همراهی با نوجوان

دوره‌ی نوجوانی	۱۴۵
برنامه‌های معرفتی برای نوجوانان	۱۴۵
واکسن‌های پیشگیری از آسیب‌ها	۱۴۸
تشکیل جمع‌های معنوی	۱۵۷
بازی با نوجوانان	۱۵۸
برخورد با لغزش‌ها	۱۵۹
دوستی‌ها در نوجوانی	۱۶۱
شرکت در مراسم و مناسبت‌ها	۱۶۳
آموزش مفاهیم با پرورش تفکر	۱۶۴
گروه‌ی توانستم دوباره	۱۶۹
ردواج جوانان	۱۷۶

فصل ۶ - همه‌ی ما از اساتید

استاد عبدالعظیم کریمی	۱۸۱
استاد حجة الاسلام دهنوی	۱۹۰
سؤالی از استاد جوادی آملی	۲۱۸
سؤالی از استاد شهید مطهری	۲۱۸
استاد غفرانی	۲۲۱
استاد جمشیدیان	۲۲۹

■ چگونه آغاز شد؟

مسجد محل، سالن کهنه و خالی از امکاناتی داشت که پر بود از چوب، بشکه و آهن قراضه و اتاقکی برای استراحت کارگرهای نقاش داشت. می‌خواستند این ساختمان را خراب کنند و با کمک‌های مالی مردم محل، آن را به ساختمانی با امکانات جانبی برای مسجد تبدیل کنند. اصلاً فراوان و جلسات متعدد از امام جماعت و هیأت امناء، فرصتی خواستیم تا این مکان را قبل از خراب کردن، در اختیار ما بگذارند. با نقاش‌های ساختمان قرار گذاشتیم، در ازای ادامه‌ی اسکان سبانه دیوارها را رنگ بزنند؛ و بچه‌ها و مربیان برای تشکیل نمایشگاهی از دست‌سازه‌های مویشار بسازند. از بشکه‌ها و چوب‌های کنار افتاده، میزهای نمایشگاه خلاق برپا شد و پارچه‌های برای رنگی روی میزها را پوشاند. همزمان که نمایشگاه برقرار بود، برای کلاس‌ها نیز ثبت نام می‌کردیم و با مربی‌ها جلسات هماهنگی اختصاصی و عمومی داشتیم. به همین ترتیب حدود دو سال، کلاس‌های فرهنگی متنوعی برای کودکان و نوجوانان و بزرگسالان برگزار شد.

با مینی‌بوسی که راننده‌ی مقید و مؤدبی داشت برای اردوها و رفت و آمدها به استخر قرارداد بستیم. کمترین هزینه‌ی ممکن را می‌گرفتیم و چون استقبال می‌شد، درآمد خوبی هم داشتیم. حق الزحمه‌ای را که حدود شصت تا هفتاد درصد مبلغ ثبت نام بود، نیز به مربیان می‌دادیم. گاهی لازم بود از یک فعالیت فرهنگی-تفریحی درآمدی حاصل شود، و آن را برای تأمین هزینه‌های کلاسی مهم‌تر و مربی آن مصرف کرد.

برنامه‌ی ما این بود که مربیان جوان و علاقه‌مند محلی را جذب نموده و اصول و روش‌ها را قبل و حین کار به ایشان آموزش دهیم. در کنار مجموعه کلاس‌هایی که از صبح تا ظهر برگزار می‌شد، خواهرانی توانمند، خوش ظاهر و معنوی نیز (برای حفظ نظم امور، رسیدگی به مسائل

جانبی، گفت‌وگو با بچه‌ها، دادن جوایز، حسابداری و راهنمایی مربیان) همکاری می‌کردند و به اندازه‌ی ساعاتی که حضور داشتند، به آنها حقوق پرداخت می‌شد. یکی از دوستان جوان خوش برخورد به معنوی محلی را دعوت کردیم تا بعضی روزها در فرصت برگزاری کلاس‌ها در کنار بچه‌ها حضور داشته و با آنها ارتباط برقرار کند؛ به این نیت که فضای کلاس و افراد آن، از اخلاق، توانیت و معنویات بهره‌مند شوند. همه‌ی مربیان و مراقبان دقت داشتند که لباس‌های روشن، پوششی اسلامی، بدون جلب توجه و تزئین داشته و به نماز جماعت و داشتن برخورد‌های گرم و تکریم افراد اهمیت بدهند. کسانی برای همکاری انتخاب شدند که این ارزش‌ها برایشان درونی شده باشد، نه اینکه برای مقررات ملزم به رفتارهای صوری باشند. افرادی که برای الگو شدن مناسب بودند، بی‌رغم توانایی‌های خوب آموزشی‌شان، در جمع پذیرفته نشدند.

هدف ما ارتقای فکری و معنوی کوچک‌ترها بود، نه اینکه همه‌ی فرصت‌ها را به امید اصلاح و تغییر مربی‌ها سپری کنیم. یا اینکه از آنها بخواهیم این نقش را بازی کنند و در جای دیگر طور دیگری دیده شوند.

خانم دستغیب (که چند سال بعد، کتاب خلافت در ژاپن را نوشت) مسئولیت کلاس حفظ قرآن خردسالان را داشت که همراه با عروسک دستکشی سنجده به کلاس می‌رفت. عروسک ظاهراً با بچه‌ها حرف می‌زد، با آنها دست می‌داد، همراه با بچه‌ها قرآن حفظ می‌کرد، اکیسان درس می‌پرسید و مربی هم با لحنی کودکانه با آنها سخن می‌گفت. با جمع کردن پول از دوستان و افراد فامیل، میز و صندلی‌هایی خریدیم که شکل کلاس‌های تابستانی مسجد با کلاس‌های مدرسه متفاوت باشد و بچه‌ها دور میزها بنشینند. همچنین موکت‌ها و پرده‌های گل بهی خوش

۱. سنجده از شخصیت‌های عروسکی محبوب در برنامه‌ی کودک بود که یک دستش به وسیله‌ی سیم بلندی امکان حرکت داشت.

طرح و رنگ، جا کتابی، کمد و جایزه‌های متنوع و هدفمند خریداری شد. کسی باورش نمی‌شد که این مکان مرتب و جذاب، همان خرابه باشد. ظهرها در مسجد، پشت صف اول که جای بزرگترهاست، مملو از کودکان و نوجوانان بود.

جذب جوانان هم فعال شد و کلاس‌های کونگ فو را همراه با گفت‌وگو در باب مباحث اخلاقی و راه و رسم مردانگی، برپا کردند. با همه‌ی شک و شبهه‌هایی که برای توقف کار وارد می‌شد، برنامه را ادامه دادیم و در پایان، در جلسات مرتبی که داشتند به تقویت بنیه‌ی معرفتی، فهم معارف قرآنی و هماهنگی با دینی یاد داشتند.

به دو سال نرسید که آن مکان را پس گرفتند، گودبرداری کردند و هنوز بیش از ده سال است که کنار مسجد شی‌آرا بستان، گود و خرابه مانده و به استفاده‌ای نرسیده است. بعد از آن مسجدهای زیادی را دیده‌ام که در مسجدها امکانات فراوانی دارند، اما دریغ از برنامه فرهنگی حساب شده و دلسوزی برای جذب بچه‌ها و جوانان. اما یاد گرفتم که صاحبان فکر، انگیزه و توکل کسانی هستند که منتظر فرصت‌ها نمی‌نشینند، بلکه فرصت‌ها را می‌سازند. سال‌هاست که دوستان به جلسات خود در منازل یکدیگر و مراکز جدید ادامه داده، مطالعه می‌کنند، می‌نویسند، از تجربیات هم استفاده می‌کنند و برنامه‌های فرهنگی مختلفی را در ابعاد شهری و کشوری تا جشن‌های عبادت بعضی مدارس و مراکز طراحی و اجرا کرده و آموزش می‌دهند. با پیوند خوردن با کلاس‌های بی‌نظیر «تدبر در قرآن» در «مدرسه دانش‌آموزی قرآن و عترت (ع)» دانشگاه تهران، کلاس‌های گسترده‌تری طراحی شد. برنامه‌های این مجموعه را می‌توانید در انتهای کتاب ملاحظه فرمایید.

■ مقدمه

آنچه پیش روی شماست از الطاف خداوند بزرگ و پیامبر عزیز و اهل بیت گرامی ایشان علیهم السلام است. اگر هدف را گم نکنیم، فعالیت‌های بیرون و درون منزل را به صورتی برنامه‌ریزی می‌کنیم تا بتوان برای همنوایی با خانواده، تنها رها نکردن فرزندان، گفت و شنود و بازی با آنان و مطالعه و نوشتن موضوعات مخفی، هنی آماده و آرام داشت. اگر به عزیزان هموطنان توصیه نمی‌کنیم که فرزندانمان را از خردسالی به مهدهای کودک بسپارند و به دنبال کار و درس خود بروند، خود نیز از این مهم پیروی کردیم.

اگر در هر شرایطی در طلب شناخت و انجام وظیفه‌ی خود باشیم، خداوند روزی‌رسان، زندگی‌مان را سامان و برکت داده و معرفت و هدایت را در سید روزی‌مان قرار خواهد داد. چرا که:

و لَیْسَ رَنْ اِلَهٍ لَّنْ یَنْصُرَهُ^۱

تلاش ما این است که به شناخت و مهارت در روش‌های دست پیدا کنیم تا طلب و شیفتگی فطری را افزون کند و از سیرابی و دلزدگی و انجام رفتارهای آسیب‌زا توسط مربیان، پیشگیری کند. هر یک از عزیزان می‌توانند با نگاه به فهرست، مطالب مورد نیاز خود را انتخاب کنند. برخی از والدین و مربیان از اصول و کلیات تربیتی باخبرند اما به روش‌های اجرایی می‌گردند؛ و برخی دیگر می‌خواهند از اصول شروع کنند، تا با بینش قوی به روش‌های رفتاری مناسب برسند. بعضی با خردسالان یا کودکان در ارتباطند و بعضی می‌خواهند برای نوجوانان برنامه‌ریزی کنند. شعار ما این است: «مواظب باشیم خراب نکنیم، درست کردن با خداست». لذا تلاش ما فراهم ساختن زمینه‌های رشد فرزندان، برای عمل به وظیفه‌ی خودمان است. در راستای همین هدف؛ آرزومندیم که با ارائه‌ی بعضی روش‌ها و شناساندن مطلوب‌ها و

۱. و البته خدا یاری می‌کند کسی که او را یاری نماید. (سوره حج، ۴۰)

۲. اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَخْبَتَ وَ لَکِنْ اِلَهٌ یَّهْدِی مَنْ یَّشَاءُ وَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِیْنَ. (سوره قصص، ۵۶) ای محمد(ص) تو هر که را دوست

بداری هدایت نتوانی کرد؛ بلکه خداست که هر که را بخواهد هدایت می‌کند و او دانایتر به کسانی است که قابل هدایتند.

آسیب‌ها در جنبه‌های مختلف، به برگزاری دوره‌های تربیت مربی و مدرس گسترده در کشور بپردازیم و مراکز قرآنی و خانواده‌ها و پایگاه‌های موسوم به تعلیم و تربیت را از انواع آسیب‌های تربیتی آگاه کنیم.

مراکز آموزشی (برای هر گروه سنی) می‌توانند با جذب مربیان توانمند و برگزاری دوره‌های آموزشی تربیتی، ربط، شعبه‌ای از مدرسه دانشجویی قرآن و عترت دانشگاه تهران با عنوان: مدرسه اهل بیت (علیهم‌السلام) باشند.

مراکزی که تربیت دینی عجلولانه و آسیب‌زا خودداری کرده، روش‌های شاد و درست در آموزش‌های قرآنی و آداب اخلاقی را اجرا، مهارت‌های فکری و قابلیت‌های خوب زندگی کردن را تقویت و تکریم و باری و خلاقیت و مهارت‌های پایه را به صورت فعال و عملی با بچه‌ها زندگی می‌کنند. مراکز مدرسه، مدارس و مراکزهای چندجانبه‌ای را برای واکسینه کردن و تغذیه فکری نوجوانان و جوانان در پیش گرفت و با کمک به تصحیح نگرش‌ها و رفتارها در خانواده، از مشکلات فرزندان پیشگیری می‌کند.

کتاب‌های غسل، برنامه کار برای مربیان مراکز فاسنگی، آموزشی و قرآنی است و تنها آرزویمان خودشکوفایی افراد، خانواده‌ها و جامعه‌ای لایق برای پدیران از قدم آخرین حجت نازنین الهی (عج) است.

هَرَبْنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّتِنَا قُرْهُ أَعْيُنْ وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا
دیر بجنیم و عمر بگذرانیم، مسئولیم و نمی‌توانیم پاسخگوی خسارت بی‌برکت محرومیت از حضور مستقیم ایشان در تشکیل حکومت سرسبز جهانی باشیم.

فدا را هر جا جستجو کنی می‌یابی

لذا سؤال کن، تا به خاطر اشتیاق و طلبی که می‌نمایی، ظرف فالی

وجودت را پر کنند.

علمی بطلب درسی نبود علمی بطلب در سینه بود

